

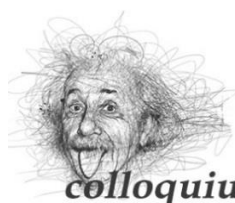
ISSN 2520-6990

Międzynarodowe czasopismo naukowe

**Jurisprudence
Medical sciences
Economic sciences
Chemical Sciences
Historical sciences
Philological sciences
Agricultural sciences
Pedagogical sciences
Psychological sciences**

№12(171) 2023

Część 1

colloquium-journal

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Colloquium-journal №12 (171), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak**
Ewa Kowalczyk

Rada naukowa

- **Dorota Dobija** - profesor i rachunkowości i zarządzania na uniwersytecie Koźmińskiego
- **Jemielniak Dariusz** - profesor dyrektor centrum naukowo-badawczego w zakresie organizacji i miejsc pracy, kierownik katedry zarządzania Międzynarodowego w Ku.
- **Mateusz Jabłoński** - politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki.
- **Henryka Danuta Stryczewska** – profesor, dziekan wydziału elektrotechniki i informatyki Politechniki Lubelskiej.
- **Bulakh Iryna Valerievna** - profesor nadzwyczajny w katedrze projektowania środowiska architektonicznego, Kijowski narodowy Uniwersytet budownictwa i architektury.
- **Leontiev Rudolf Georgievich** - doktor nauk ekonomicznych, profesor wyższej komisji atestacyjnej, główny naukowiec federalnego centrum badawczego chabarowska, dalekowschodni oddział rosyjskiej akademii nauk
- **Serebrennikova Anna Valerievna** - doktor prawa, profesor wydziału prawa karnego i kryminologii uniwersytetu Moskiewskiego M.V. Lomonosova, Rosja
- **Skopa Vitaliy Aleksandrovich** - doktor nauk historycznych, kierownik katedry filozofii i kulturoznawstwa
- **Pogrebnaya Yana Vsevolodovna** - doktor filologii, profesor nadzwyczajny, stawropolski państwowy Instytut pedagogiczny
- **Fanil Timeryanowicz Kuzbekov** - kandydat nauk historycznych, doktor nauk filologicznych. profesor, wydział Dziennikarstwa, Bashgosuniversitet
- **Aliyev Zakir Hussein oglu** - doctor of agricultural sciences, associate professor, professor of RAE academician RAPVHN and MAEP
- **Kanivets Alexander Vasilievich** - kandydat nauk technicznych, profesor nadzwyczajny Wydział Agrotechnologii i Transportu Drogowego, Państwowy Uniwersytet Rolniczy w Połtawie
- **Yavorska-Vitkovska Monika** - doktor edukacji, szkoła Kuyavsky-Pomorsk w bidgoszczu, dziekan nauk o filozofii i biologii; doktor edukacji, profesor
- **Chernyak Lev Pavlovich** - doktor nauk technicznych, profesor, katedra technologii chemicznej materiałów kompozytowych narodowy uniwersytet techniczny ukraiński „Politechnika w Kijowie”
- **Vorona-Slivinskaya Lyubov Grigoryevna** - doktor nauk ekonomicznych, profesor, St. Petersburg University of Management Technologia i ekonomia
- **Voskresenskaya Elena Vladimirovna** doktor prawa, kierownik Katedry Prawa Cywilnego i Ochrony Własności Intelektualnej w dziedzinie techniki, Politechnika im. Piotra Wielkiego w Sankt Petersburgu
- **Tengiz Magradze** - doktor filozofii w dziedzinie energetyki i elektrotechniki, Georgian Technical University, Tbilisi, Gruzja
- **Usta-Azizova Dilnoza Ahrarovna** - kandydat nauk pedagogicznych, profesor nadzwyczajny, Tashkent Pediatric Medical Institute, Uzbekistan
- **Oktay Salamov** - doktor filozofii w dziedzinie fizyki, honorowy doktor-profesor Międzynarodowej Akademii Ekoenergii, docent Wydziału Ekologii Azerbejdżańskiego Uniwersytetu Architektury i Budownictwa
- **Karakulov Fedor Andreevich** – researcher of the Department of Hydraulic Engineering and Hydraulics, federal state budgetary scientific institution "all-Russian research Institute of hydraulic Engineering and Melioration named after A. N. Kostyakov", Russia.
- **Askaryants Wiera Pietrowna** - Adiunkt w Katedrze Farmakologii, Fizjologia. Taszkencki Pediatryczny Instytut Medyczny. miasto Taszkent

Google Scholar   SlideShare

INDEX
INTERNATIONAL

COPERNICUS
INTERNATIONAL

НАУЧНАЯ
ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>

CONTENTS

HISTORICAL SCIENCES

Хрящевська Л.М.

УКРАЇНЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ НИЖНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я І ПІВНІЧНОГО ПРИЧЕРНОМОР'Я4

Hryashchevskaya L. M.

UKRAINIAN COLONIZATION OF THE NYZHNOHO PODNIPROVIA AND PIVNICHNOHO PRYCHYRNOMORIA4

MEDICAL SCIENCES

Каньовська Л.В., Ляхович О.Д.

МІКРОЕЛЕМЕНТ СЕЛЕН ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИ ПАТОЛОГІЇ ВНУТРІШНІХ ОРГАНІВ9

Kaniowska L.V., Liakhovych O.D.

SELENIUM, A TRACE ELEMENT, AND POSSIBILITIES OF ITS APPLICATION IN PATHOLOGY OF INTERNAL ORGANS9

John Elorm Dzemekey, Dudka T., Dudka I.

EARLY DIAGNOSIS OF CHANGES IN THE GALLBLADDER IN PATIENTS WITH COPD13

Mandryk O.Y., Cherniievych B.O., Nykoliuk M.V.

SILICOSIS. STRUCTURED ABOUT THE MAIN THING.15

Cherniievych B.O., Marynychyna I.M., Nykoliuk M.V.

THE BIRTH TRAUMA. A LIST OF COMMON TRAUMATIC CLINICAL CONDITIONS.18

PEDAGOGICAL SCIENCES

Кальченко Т. М., Горбач Н. Л., Савченко О. О.

ЗАНУРЕННЯ, ЯК НАЙПРИРОДНІШИЙ СПОСІБ ВИВЧЕННЯ МОВИ22

Kalchenko T., Horbach N., Savchenko O.

IMMERSION AS THE MOST NATURAL WAY OF LEARNING A LANGUAGE22

Каньовська Л.В., Ляхович О.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ЕЛЕКТИВНОГО КУРСУ «КЛІНІКО-ЛАБОРАТОРНА ДІАГНОСТИКА В ПРАКТИЦІ ВНУТРІШНЬОЇ МЕДИЦИНИ»25

Kaniowska L.V., Liakhovych O.D.

FEATURES OF TEACHING THE ELECTIVE COURSE "CLINICAL AND LABORATORY DIAGNOSTICS IN THE PRACTICE OF INTERNAL MEDICINE"25

Михальченко Н.В., Шапочка К.А., Михальченко І.В.

РОЛЬ СІМ'Ї В РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ30

Mykhalchenko N.V., Shapochka K.A., Mykhalchenko I.V.

THE ROLE OF THE FAMILY IN THE DEVELOPMENT OF REFLECTION OF PERSONALITY30

Уста-Азизова Д.А., Саидганиева Н.Ш.

ВНЕАУДИТОРНАЯ РАБОТА КАК ОДНА ИЗ ФОРМ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ34

Usta-Azizova D.A., Saidganieva N.Sh.

EXTRACURRICULAR WORK AS ONE OF THE FORMS OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS34

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

Derevyanko S. P.

BASIC PROVISIONS OF MODERN COGNITIVE-BEHAVIORAL THERAPY36

AGRICULTURAL SCIENCES

Kalayda K., Tokar A., Voitsekhivskiy V., Riapov R., Kirichenko D.,

Horbatiuk S., Melnik O., Ilchenko Ya., Tagantsova M., Grigorian L., Grigorian K.

THE CONTENT OF VITAL NUTRIENTS IN ACTINIDIA FRUITS38

PHILOLOGICAL SCIENCES

Aghayeva N.A. UTOPIA AND DYSTOPIA IN ARTHUR CLARKE'S NOVEL "THE CITY AND THE STARS"	41
Абдуллаева С.А., Худавердиева М.Г., Гасимова М.И. КЛАССИФИКАЦИЯ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ ИХ СЕМАНТИЧЕСКОГО ЕДИНСТВА	45
Abdullayeva S.A., Khudaverdiyeva M.G., Gasimova M.I. CLASSIFICATION OF PHRASEOLOGICAL UNITS IN TERMS OF THEIR SEMANTIC UNITY	45
Муслюмова О.С. СОБЫТИЯ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ И НЕМЕЦКОЙ ЭМИГРАЦИОННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ - ИНДИВИДУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ И ИХ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ	48
Muslumova O.S. EVENTS IN AZERBAIJANI AND GERMAN EMIGRATION LITERATURE- INDIVIDUAL APPROACHES AND THEIR COMPARATIVE ANALYSIS	48

ECONOMIC SCIENCES

Chernikova N.V., Savelyev M.A., THE HISTORY OF THE EMERGENCE OF JOINT-STOCK COMPANIES AND THE SPECIFICS OF THEIR ACTIVITIES IN THE RUSSIAN FEDERATION.	51
Черникова Н.В., Савельев М.А. ИСТОРИЯ ПОЯВЛЕНИЯ АКЦИОНЕРНЫХ ОБЩЕСТВ И ОСОБЕННОСТЬ ИХ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ.	51

CHEMICAL SCIENCES

Lebedev V.V., Miroshnichenko D.V., Lebedeva K.O., Cherkashina A.M., Kariev A.I. BROWN COAL HUMIC SUBSTANCES HYBRID MODIFIED BIOLOGICALLY ACTIVE POLYMERIC HYDROGEL MATERIALS RESEARCH	54
---	----

JURISPRUDENCE

Олійник А.О., Толпеко О.О., Копилов Е.В. ЩОДО ПИТАНЬ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА РОЗКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	58
Oleinyk A.O., Tolpeko O.O., Kopylov E.V. REGARDING ISSUES OF WARNING AND DISCLOSURE OF CRIMINAL OFFENSES BY CRIMINAL POLICE UNITS	58
Свистунова О.В. РОЛЬ ТА МІСЦЕ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В ПОЛІТИЦІ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	63
Svistunova O.V. THE ROLE AND PLACE OF SOCIAL PROTECTION IN THE POLICY OF THE WELFARE STATE	63

HISTORICAL SCIENCES

УДК 94(477)

Хрящевська Л.М.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>DOI: [10.24412/2520-6990-2023-12171-4-8](https://doi.org/10.24412/2520-6990-2023-12171-4-8)

УКРАЇНЬСЬКА КОЛОНІЗАЦІЯ НИЖНЬОГО ПОДНІПРОВ'Я І ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я

Hryashchevskaya L. M.,

candidate of historical sciences, associate professor of department to history,

Mykolaiv national university to the name of V. O. Sukhomlynskoho,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2611-0817>

UKRAINIAN COLONIZATION OF THE NYZHNOHO PODNIPROVIA AND PIVNICHNOHO PRYCHYRNOMORIA

Анотація:

Досліджено українську колонізацію Нижнього Подніпров'я і Північного Причорномор'я; з'ясовано причину виникнення та існування Запорозької Січі, нової Січі (нинішня територія Херсонської області); проаналізована військово-соціальна структура запорозького козацтва, їх участь у чумацькому промислі та міжнародній торгівлі; з'ясовано причини адміністративно-управлінських змін та їх наслідки; причини переселення населення в південні райони України. Доведено, що етнічна територія українського народу склалася до кінця XVIII ст.; велика кількість українського населення мешкала на території Кубані задовго до переселення козаків Нижнього Подніпров'я та Північного Причорномор'я у кубанські простори.

Summary:

The Ukrainian colonization of the Nyzhnoho Podniprovia and the Pivnichnoho Prychynomoria was investigated; The cause of Zaporizhzhya Sich, New Sich (present territory of Kherson region) was clarified; the military-social structure of the zaporozhye cossacks, their participation in the milky fisheries and international trade is analyzed; The causes of administrative and management changes and their consequences were clarified; The reasons for the resettlement of the population to the southern regions of Ukraine. It is proved that the ethnic territory of the Ukrainian people was formed by the end of the eighteenth century; a large number of Ukrainian population lived in the Kuban long before the cossacks of the Nyzhnoho Podniprovia and the Pivnichnoho Prychynomoria in the Kuban spaces.

Ключові слова: колонізація, козаки, причини, зміни, наслідки, етнічна територія, Україна, населення, переселення

Key words: colonization, cossacks, causes, changes, consequences, ethnic territory, Ukraine, population, resettlement

Лівобережне Подніпров'я у великій своїй частині було колонізоване українськими і частково російськими поселенцями в процесі заселення Слобідської України, до якої в широкому розумінні слова входила також значна територія сучасних Луганської (до р. Айдар) і Донецької областей. Вздовж р. Айдар сотенними містами на сучасній Луганщині були Білолуцьк, Осиновка, Закотне, а також Старобежськ. До складу Ізюмського полку входили Троїцьке, Сватово, Боровське та інші поселення сучасної Луганщини, чимало поселень сучасної Донецької області. Паралельно відбувалася колонізація цих територій донськими козаками, які в 40-х роках XVII ст. заснували при впадінні в Північний Дінець річок Айдара і Борової свої опорні пункти - Боровський городок і Старий Айдар. Освоєння південних частин згаданих областей відбувалося в руслі українського колоніального просування вниз по Наддніпров'ю в XVI-XVIII ст. і колонізацією, пов'язаною з російським державним

просуванням до Чорного моря у XVIII - на початку XIX ст.

Національне відвоювання нижньодніпровських просторів і Причорномор'я, їх господарське освоєння пов'язане з виникненням та існуванням Запорозької Січі. Перші успішні дії козаків проти татарських набігів, за хроніками М. Бельського і А. Гваньїні, припадали на кінець XV - початок XVI ст. М. Бельський перший успішний виступ козаків проти татар відносив до 1489 р. Менглі-Гірей I скаржився московському князеві Івану III на литовських підданих, які на човнах регулярно нападали на околиці Очакова. Черкаські козаки влаштували 1500 р. засідку московському послу, але невдалу. Збереглися повідомлення про дії козаків у 1502-1503 pp., 1504, 1510, 1516 pp. [1, с. 58].

Приблизно впродовж півстоліття козацтво розвивалось як військово-соціальний і водночас служилий стан українського суспільства. У складі військових загонів, що їх формували окремі князі та

вельможі, козаки відбивали ординські напади, переслідували їх під час відступу, нападали на татарські й турецькі укріплення. Вже у першій половині XVI ст. козаки зробили кілька великих успішних походів: у 1524 р. - аж до гирла Дніпра під Тамань, у 1538 р. і в 1541 р. - до Очакова. На цьому етапі особливо прославились козацькі ватажки Криштофор Кмітич, Остап Дашкевич, Яків Претфич та ін.

Однак попри козацькі дружини військового характеру, які організовували отамани з числа князівських відомих родин, велике значення у формуванні запорозького козацтва мали селяни-втікачі від кріпацької неволі, інші категорії людей, що опинялися тут, переховуючись від різних покарань або помсти. У певних місцях нижньодніпровського Побережжя, на дніпровських островах ці люди робили «січі» - так звані укріплення-житла, обнесені дерев'яними розсіченими палями, які спочатку мали тимчасовий характер. Як писав М. Грушевський, «під зверхньою поволокою дрібної війни й розбійничого степового добуцшукання залягала надзвичайно цінна й конструктивна економічна сільсько-господарська робота (закладання пасік і рибальство, далі скотарство, хліборобство і т. д.). Починаючи з кінця XVI в. і далі протягом всього XVII ст., українська людність воєнна і хліборобська, не рахуючись ні з якими політичними кордонами, з заборонами урядів, репресіями урядовців і поміщиків, тікаючи від поміщицької експлуатації, з лещат феодального ладу ... від репресій по програних повстаннях, густою лавою суне все далі на схід і полудень» [7, с. 23-25].

У 40-х роках XVI ст. на о. Томаківка (60 км південніше о. Хортиці) вже виникла постійна центральна козацька організація Січ, що об'єднувала окремі розкидані по краю «січі». У 1554-1555 рр. славетний козацький отаман, черкаський і канівський староста, український князь Дмитро Вишневецький на о. Мала Хортиця вибудував велику фортецю. Вона проіснувала близько двох років і була зруйнована татарами. Під проводом Д. Вишневецького козаки здійснили багато переможних походів до Перекопу, під Очаків, до гирла Дніпра. У другій половині XVI-XVIII ст. основні козацькі «січі» були побудовані у тих місцях, де в Дніпро впадає р. Самара. Високі пороги у цих місцях робили ріку несудноплавною. В річкових заплавах водилася велика кількість риби, диких птахів. Буйна трава давала змогу ховатися у них кожному, хто в цьому був зацікавлений. Однак центром усіх «січей» майже до кінця XVI ст. продовжувала залишатися Томаківська Січ, зруйнована татарами 1593 р. Після цього запорозькі козаки вибудували Січ на о. Базавлук навпроти впадання у Дніпро р. Чортомлик (поблизу теперішнього с. Капулівки Нікопольського району Дніпропетровської області, над Каховським водосховищем, за 30 км на південний захід від о. Томаківки). Базавлуцька, або Чортомлицька, Стара Січ проіснувала понад 110 років, поки її не зруйнував у травні 1709 р. після переходу І. Мазепи на бік Карла XII петровський воєвода Яковлев.

Нижче нинішнього Запоріжжя у межах сучасних Запорізького, Камінсько-Дніпровського, Ореховського та Василівського районів розташовува-

вся буйний низинний простір, що мав назву Великого Лугу, який козаки називали своїм батьком. Уже з другої половини XVI ст. у запорозьких просторах появились сотні зимівників. Вони належали багатшим козакам, у них зимувала також козацька голота. У мирний час зимівники влітку і взимку ставали базою господарської діяльності - ловлі й заготівлі риби для власного вжитку і на продаж, з часом - бджільництва, розведення коней і худоби, а відтак - городництва та землеробства. Зимівники виростали в окремі хутори і поселення, в яких все більше залишалися жити селянські сім'ї. Сюди їх вербували козацькі отамани та багаті козаки у подніпровській Україні, на Волині, Поділлі, Поліссі й Сівері, в Галицькій землі. З часом ці селянські сім'ї Запоріжжя стали важливим демографічним джерелом поповнення запорозького козацтва.

Польський уряд, який після Люблінської унії намагався поширити свою юрисдикцію і на територію Запорозької Січі, вишукував способи здійснення контролю над козаками. Для цього вище порогів будували державні замки й укріплення, щоби контролювати зв'язки Запорозької Січі з територією Київського, Брацлавського, Подільського та інших воєводств. До таких укріплень належала фортеця Кодак навпроти Кодаського порогу, яку запорожці неодноразово руйнували.

Військові урядові залоги розміщалися на о. Хортиця. «Ординація Війська Запорозького реєстрового», прийнята Польським сеймом 1638 р., висувала завдання контролювати політичне життя на Запоріжжі, ізолювати Січ від усієї України [2, с. 15]. Подібним стало ставлення до Запорозької Січі й російського уряду, коли після Андрусівського перемир'я 1667 р. Запоріжжя мало бути під спільною владою Польщі та Росії, а після «вічного миру» 1686 р. - лише Росії. У 1703 р. Петро I побудував за 30 км вище о. Базавлук кам'яну фортецю (нині Кам'янка-Дніпровська).

До засобів господарського освоєння Нижнього Подніпров'я належав чумацький промисел, у функціонуванні якого запорожці брали дуже активну участь. Ранньою весною кожного року через запорозькі місця проходили численні чумацькі валки на південь до Перекопу та на Дон. Ті, хто прямував на Дон, повертали на схід Дніпра біля гирла Самари; на Перекоп ішли аж від о. Базавлук. Запоріжжя радісно і щиро вітало чумацькі валки. Відбувалася жвава торгівля в шинках. Чумаки поповнювали провіант, воду і пашу для волів. Для валок виділявся за оплату козацький конвой. Січова канцелярія забезпечувала чумаків відповідними паперами як купців. Однак подорожі були небезпечними, зокрема на «дикому» просторі між запорозькими землями і Перекопом. На Перекопі чумаки вже користувалися правами купців і могли почувати себе безпечніше. На зворотному шляху все повторювалось. Були татарські мита і грабунки, захоплення волів або коней тощо. Однак, незважаючи на всю напруженість українсько-татарських стосунків, існувала постійно й українсько-татарська торгівля, зокрема у формі чумацтва.

З середини XVII ст. запорожці брали безпосередню участь у міжнародній торгівлі.

Як зазначає польський дослідник історії Війська Запорозького Владислав Серчик, «практично не було товару, який би не потрапляв у їх руки» [9, с. 228]. Запоріжжя з'єднувало торгівлю між Україною, Литвою, Польщею, Росією, Кримським ханством, Туреччиною, з краями Далекого Сходу. Головними торговельними центрами були Січ, Перекоп, Кафа. Торгували запорожці товарами власного виробництва, рибою, хутром, сіллю, а також полотном, залізом, зброєю, тютюном. Купували і перепродували саф'ян, саф'янове взуття, шовкові тканини, волоські горіхи, червоне вино та ін. Торгівля відбувалась водними шляхами, а також сухопутними - Чорним і Муравським. У 1649 р. великі торговельні привілеї надала запорожцям Туреччина. Запоріжці одержали право судноплавства Чорним і Мармуровим морями, постою без обмеження в часі у всіх портах цих морів, спорудження власних торговельних магазинів, звільнення від податків. Запоріжжю було дозволено мати в Константинополі власне торговельне представництво будувати фортечні станиці вздовж торговельного шляху від дніпрових порогів до гирла Бугу для захисту запорозьких купців. Купці отримали право викупу своїх побратимів з турецької неволі. Запоріжці були посередниками у торгівлі між Туреччиною і Кримом, з одного боку, і Польщею - з іншого. Важливим був російський напрямок Запорозької торгівлі.

На час укладення союзу України з Росією в 1654 р. Запоріжжя аж до о. Базавлук було достатньо освоєним у господарському сенсі краєм, зокрема вздовж Дніпра.

З переходом Запоріжжя під повну зверхність Росії 1775 р. у дальшому господарському освоєнні нижнього Подніпров'я все більша роль почала належати зовнішній політиці російських царів. Після 1709 р. запорожці, яким вдалося уникнути розправи російських військ, спробували заснувати нову Січ у гирлі р. Кам'янки біля с. Милового, що тепер у Херсонській області. Однак царський уряд змусив козаків залишити зону російського впливу. З дозволу кримського хана козаки оселилися на нижньому лівому березі Дніпра в районі поселення Олешки (нині Цюрупинськ) і заснували там Олешківську Січ. Був перерваний зв'язок з Україною, великою і принизливою стала залежність від кримських татар. Козаки постійно думали про те, як повернутися на свої давні місця.

Вже до часу зруйнування Петром I Старої Січі у 1709 р. запорозьке козацтво сформувалось як складна військово-соціальна структура. Воно складалось не лише з центрального коша на Базавлуку, а й мала простору освоєну територію, що продовжувала жити в господарському відношенні. Ще в 1604 р. на р. Орелі запорожці заклали фортецю Царичанка, з 1704 р. розвивалося засноване запорожцями м. Торомське, з 1707 р. - Сурсько-Клевцове й ін. Тому, коли через 24 роки після погрому Січі в 1733 р. царський уряд дозволив Олешківським козакам вернутися на старі місця, вони це зробили і за 5 км від гирла р. Чортотлики, на р. Підпільній, при тоці Дніпра, у 1734 р. заснували Нову Січ.

Значна освоєність великої території зумовила потребу її адміністративного поділу на паланки. На

Правобережжі це були: Кодацька, Інгульська, Бугогардівська. На Лівобережжі - Самарська, Кальміуська, Орельська, Протовчанська, Прогнойська. Середина і друга половина XVIII ст. позначилися подальшим освоєнням краю. В 1737 р. недалеко від о. Хортиці, в гирлі балки Канцерки було споруджено корабельну верф, що дістала назву Запорозької. В 1740 р. засноване м. Томаківка, 1750 р. - м. Каменське (нинішній Дніпродзержинськ), 1775 р. - Славенськ, Микитин, Перевіз-Нікополь. На території сучасного Дніпропетровська виникли поселення Лоцманська Камінка (1750 р.), Дієвка (1755 р.), Сухачівка (1770 р.). У 1770 р. на місці сучасного Запоріжжя засновано Олександрівську фортецю. В 1788 р. у гирлі Інгула розпочалося будівництво Миколаєва як центру військового суднобудівництва. В 1794 р. - на місці поселення Хаджибей - розпочалося будівництво порту з трьома гаванями. В 1795 р. порт отримав назву Одеса на честь давнього грецького поселення на лівому березі Тілігульського лиману. Порт виявився надзвичайно перспективним і вже в 40-х роках XIX ст. вийшов за кількістю населення на перше місце серед міст України (60,1 тис. осіб). У Києві тоді проживало 47,4 тис., Севастополі - 41,2, Бердичеві - 35,6, Харкові - 29,4, Миколаєві - 28,7, Херсоні - 22,6 тис. населення [4, с. 53].

На території Самарської паланки на початку 60-х років XVIII ст. проживало 13 050 козаків і близько 5 тис. селян чоловічої статі [3, с. 17 (Запорізька обл.)]. На рік ліквідації Запорозької Січі (1775 р.) на території запорозьких земель налічувалось 70 поселень і 1600 зимівників. У них проживало 72 тис. осіб [3, с. 17 (Дніпропетровська обл.)]. 3-поміж більших і менших козацьких господарств виділялось чимало дуже великих. Наприклад, у зимівнику Орельського полковника А. Ковпака у гирлі р. Багатої утримувалось 1200 овець, 127 коней, 240 волів, 54 корови [3, с. 18 (Запорізька обл.)]. Кошовому отаману Петрові Калнишевському, який мав кілька хуторів у Самарській паланці, в 1775 р. належало 639 коней, 1076 голів великої рогатої худоби, понад 14 тис. овець і кіз, 106 свиней [3, с. 18 (Дніпропетровська обл.)]. Військовий писар А. Глоба на Великому Лузі утримував 14 тис. голів худоби. Окрім занять господарством, запорозькі козаки завжди звертали велику увагу на розвиток освіти. При 16 церквах Запорозької Січі з 44 наприкінці XVII ст. діяли школи. Дані про освіту козаків з окремих куренів засвідчують, що майже половина з них були грамотними.

Після ліквідації Запорозької Січі її землі, розташовані на Лівобережжі Дніпра, ввійшли до складу Азовської губернії, правобережні - введені до складу створеної після ліквідації українського гетьманату 1764 р. Новоросійської губернії. Після реорганізації адміністративного поділу в 1783 р. було створено Єкатеринославське намісництво, що практично управляло землями всього колишнього Запоріжжя. У зв'язку з підготовкою до війни з Туреччиною, що почалася 1787 р., царський уряд вирішив знову використати запорозьке козацтво і в 1788 р. видав указ про заснування Війська вірних козаків, формування якого було доручено О. Суворову. В тому ж році формування отримало назву

Чорноморського козацького війська. Під час війни козаків поселяли на землях між Бугом і Дністром, але 1792 р. їх було вирішено переселяти на Кубань, де вони становили основну частину Кубанського козацького війська. В 1796 р. відбулась ще одна адміністративна реорганізація. Більшість земель намісництва ввійшла до складу Новоросійської губернії, яка, в свою чергу, 1802 р. була поділена на три губернії: Єкатеринославську, Таврійську та Миколаївську. Через рік Миколаївська була перейменована на Херсонську.

Всі ці адміністративно-управлінські зміни стали наслідком військово-політичних перемог Росії над Туреччиною в останній чверті XVIII ст., приєднання Криму до Росії, воєн початку XIX ст., що супроводжувалось інтенсивним заселенням краю не лише поселенцями з України, а й іншоетнічним елементом. Ще 1752 р. російський уряд дав згоду на поселення на Правобережжі Дніпра аж до Синюхи на заході, Тясмина на півночі та верхів'ям Інгулу й Інгульця на півдні сербських військових поселенців на чолі з генералом Іваном Хорватом. Заселені землі названо Новою Сербією, яка, проте, як адміністративна одиниця через 10 років була ліквідована. У 1762 р. Катерина II видала Маніфест із закликом до іноземців поселятися в Росії. До сербів долучилися поселення болгар, молдаван, греків, німців, угорців, албанців. Після Кючук-Кайнарджійського миру, підписаного за результатами російсько-турецької війни 1768-1774 рр., були знову видані укази про комплектування гусарських і пікінерських полків на новопридбаних землях (1776 р.) і Маніфест до іноземців із закликами переселятися на південь Російської держави (1785 р.).

Новим поштовхом до переселення в південні райони України стало приєднання в 1783 р. Криму до Росії, земель у Межиріччі Бугу і Дніпра (1791 р.), Бессарабії (1812 р.) і гирла Дунаю (1829 р.).

Загалом основну масу поселенців становили українці. Так, з 67 730 осіб населення Новоросії у 1763-1764 рр. на українців припадало 50 672 (74,8%), на росіян - 8164 (12,05%), на «волохів» — 6220 (9,19%), на сербів — 1410 осіб (2,08%). Поляків, болгар, мадярів, німців було від 0,89 до 0,09%. Цей стан дещо змінився до 1782 р., коли з 202 449 осіб українців було 144 754, або 71,50%, росіян - 18 426 (9,10%), «волохів» - 18 199 (8,99%), а сербів - усього 0,65%, поляків - 0,52%, інших національностей - від кількох десятків до кількох сотень осіб [5, с. 21]. У 50-х роках XIX ст. південні українські губернії продовжували розвиватися як переважно українські. На цей час у Єкатеринославській і Херсонській губерніях частка українців становила 73,52%. Причому найвищий відсоток українців був у Верхньодніпровському (98,85%), Новомосковському (94,77%), Олександрійському (91,07%) і Павлоградському (86,09%) повітах, найнижчий - у Тираспольському (54,11%). На материковій частині Таврійської губернії у Дніпровському повіті українців налічувалося 55,82%, Мелітопольському - 42,35%. Тобто, лише в одному повіті українці не мали абсолютної більшості, а лише відносну [5, с. 20].

Приєднання Північного Причорномор'я до Росії відкривало більші можливості його заселення,

що тривало впродовж усієї першої половини XIX ст. Населення тут зростало інтенсивно. Достатньо сказати, що 1745 р. населення півдня України у межах майбутніх Катеринославської та Херсонської губерній налічувало 43 тис. осіб чоловічої статі. У 1795 р. цей показник зріс уже до 554,3 тис. [2, с. 516]. У 1778 р. в Олександрійському (нині Запоріжжя) повіті проживало 1920 осіб чоловічої статі, а вже через 15 років, 1793 р. - 17 244 особи [3, с. 21 (Запорізька обл.)]. На початку XIX ст. населення території між Південним Бугом і Дністром разом з Буджаком налічувало всього 30-40 тисяч осіб, а станом на 1858 р. досягло 700 тисяч.

Одним із засобів заселення причорноморських губерній були державні пожалування земель вищим придворним чинам, дворянам військової служби, козацькій старшині. На пожалуванні землі поміщики спроваджували кріпосних селян зі своїх північних маєтків, у тому числі з Росії. На землях, що управлялися казною, поселялися державні селяни. Це витворило ще до скасування кріпосного права в 1861 р. на південних землях соціальну структуру населення, яка за категоріями населення була подібною до загальноукраїнської у межах Російської держави і складалася з козаків, державних селян, духовенства, міщан та інших груп населення. Загалом же за співвідношенням соціальних груп ця структура, особливо сільського населення, була дуже відмінною від структури Правобережжя та Волині, що аж до другого, а Західної Волині - до третього поділу Польщі перебувала у складі Польщі, де сільське населення було закріпачене майже поголовно. У Новоросійській губернії станом на 1801 р. витворилась інша соціальна структура. В ній найчисельнішу групу серед селян становили різні категорії державних селян: військові поселенці, козаки, одновірці, колоністи - на них припадало 57%, «поміщицькі піддані», тобто незакріпачені селяни, що жили на поміщицьких землях, становили 36,7%, на кріпаків припадало всього 6,3% [2, с. 516]. Для порівняння наведемо дані про різні соціальні категорії населення у повітах Київського намісництва за описом намісництва 1787 р. Так, в Остерському повіті було священно- і церковнослужителів - 213, дворянських прізвищ - 81, різночинців - 81, козаків - 10 458 осіб, селян казенного відомства - 10 821, селян у володінні - 7583, різночинських і козацьких підсусідків - 910, циган - 2, а всього чоловічої статі - 30 151. Дещо іншою була структура населення у Козелецькому повіті: священно- і церковнослужителів - 170, прізвищ графських - 1, дворянських - 125, різночинців - 436, козаків - 14 771, селян казенного відомства - 1900, селян у володінні - 14 817, різночинських і козацьких підсусідків - 2771, циган різного володіння - 118, всього чоловічої статі - 34 995 осіб. Аналогічні співвідношення у Переяславському повіті: козаків - 15 415, селян казенного відомства - 2677, селян у володінні - 13 484. Відповідні співвідношення землеробського населення (козаків, селян казенних, селян у володінні) були і в інших повітах: Лубенському - 15 717; 3258; 11 878; Миргородському - 15 941; 1093; 12 898; Хорольському - 13 217; 477; 17 903 та ін. [6, с. 202, 206, 210, 218-219, 225].

Отже, стосовно формування української етнічної території, можна стверджувати, що етнічна територія українського народу, якою її застали революційні події 1917-1920 рр., фактично склалася уже до кінця XVIII ст. По всьому своєму краю від устя Дунаю через Буджак, вверх по Дністру, через Буковину, Закарпаття і Карпатський хребет і далі на північ, західніше Бардіїва, Сянока, Перемишля, Любачіва, Грубешова, Холма і Дорогочина, через прип'ятське Полісся, далі вверх по Дніпру і на схід від Сожі, аж за притоку Десни р. Зноб, на південний схід у напрямку на Рильськ і далі через українсько-російські слобідські простори нового заселення з поверненням на захід через Путивльський повіт (52,52% українського населення за переписом 1897 р.), далі знову на схід через Суджанський повіт (українців 47,92%), на південь через Грайворонський (українців 58,88%), знову на схід через Белгородський (78,60% українців), Новооскольський (українців 51,02%), в тому числі Острогозький (українців 90,49%) і майже такою мірою Богучарський (українців 81,82%), далі через Бірючанський (українців 70,17%) і Павловський (українців 41,98%) повіти, східніше Россоші й Кантемирівки вниз східніше 40 меридіану і до Таганрозької затоки Азовського моря.

Від 1792 р., коли Чорноморське козацьке військо було переселене на Кубань, на південь і південний схід від Дону, поза р. Кубань аж до Чорного моря сформувалася велика етнічно змішана українсько-російська територія, на якій українське населення від гирла Дону і до середньої Кубані становило більшість (між Єйськом, Ростовом, Тихорецьком, Краснодаром, так само в районі Краснодара і західніше на лівобережжі Кубані). Зауважуючи українське етнодемографічне переважання на Кубані й присутність українців за переписами населення 1897 і 1926 рр. на цій території у мільйонних числових показниках, не можна вважати, що українці появилися на Кубані лише завдяки переселенню туди кількох десятків тисяч козаків у 80-х роках XVIII ст. Переселені у кубанські простори козаки з Нижнього Подніпров'я і Причорномор'я мусили застати місцеву українську етнічну масу, що проживала там давно.

Від Таганрога і до гирла Дунаю південну межу українських земель омивали Азовське та Чорне моря.

Отже, з кінця XVIII ст. і аж до XX ст. українська етнічна територія істотно не змінювалась.

Водночас національний склад населення у внутрішніх районах України впродовж кінця XVIII, у XIX ст. і на початку XX ст. продовжував змінюватися під впливом цілеспрямованої іншоетнічної колонізації. На західноукраїнських землях збільшувалася відносна частина польського населення, що в Східній Галичині 1910 р., за підрахунками польського історика Тадеуша Домбковського, з віднесенням україномовних римських католиків до української національності, досягла 14,4% [8, с. 28].

Частка ж римсько-католицького населення, яке польська офіційна наука вважала як польське, була ще вищою і становила в тому ж 1910 р.

27,15%, а у Львові - аж 50,05%. В останній чверті XIX ст. відносно масовою була німецька і чеська сільськогосподарська колонізація на Волині, де на початку XX ст. налічувалося близько 100 тис. німецьких і понад 50 тис. чеських поселенців. Великим було зростання російського населення в районі Донбасу, промислового Подніпров'я, Причорномор'я і взагалі в містах України. Значний прошарок у містах і містечках України, зокрема Правобережної, у Галичині й на Буковині, в Одесі становили євреї.

Зростання іншоетнічного елементу в Україні мало суперечливі наслідки. З одного боку, воно позитивно впливало на розвиток господарства, обмін професійним, культурним і науковим досвідом, з іншого ж, насамперед через те, що професійна структура неукраїнських національностей була специфічно профільованою (росіяни головню вливались у велику промисловість, торгівлю, сферу управління, науку, освіту, церковну службу; євреї займалися ремеслом і торгівлею, лихварством, перевозами; німці і чехи захопили провідні позиції у сільськогосподарському товарному виробництві, особливо технічних культур та ін.), - це об'єктивно ставало перешкодою на шляху природного розвитку соціальної структури української етнічної нації, наперед зумовлювало її деформований характер. Очевидно, в цьому полягала глибинна причина міжнаціональних суперечностей в Україні, реальної небезпеки переростання націоналістичної ідеології в ідеологію міжнаціональної ворожнечі та ненависті.

Список джерел та літератури

1. Історія українського козацтва : Нариси: у 2 т. / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України, НДІ козацтва; Т. 1. / [В. А. Брехуненко та ін.]. Київ : Києво-Могилянська академія, 2006. 799 с. [30] с. : кольор. іл.
2. Історія Української РСР: У 8 т., 10 кн. К., 1979. Т. 2.
3. История городов и сел Украинской ССР. К., 1977-1981. Запорожская область. Днепропетровская область.
4. Мельник Л. Г. Міста України 1840 року // Укр. іст. журн. 1989. № 12.
5. Молодчиков О.В. Наулко В.И. Развитие межэтнических связей на Украине: (Историко-этнографический очерк). К.: Наук. думка, 1975. / Молодчиков О.В. // Український історичний журнал. 1975. № 8. С. 141-142.
6. Описи Київського намісництва 70-80-х років XVIII ст.: опис.-стат. джерела / АН Української РСР, Археогр. коміс., Ін-т історії [та ін.]; [упоряд.: Г. В. Болотова та ін. ; редкол.: П. С. Сохань (відп. ред.) та ін.]. Київ: Наук. думка, 1989. 389 с. : іл.
7. Центральний державний архів вищих органів влади й управління України м. Києва, ф. 1, оп. 2, спр. 2318.
8. Dabkowski T. Ukraiński ruch narodowy w Galicji Wschodniej w Latach 1912-1923. Warszawa, 1985.
9. Serczyk W. Na dalekiej Ukrainie. Krakow, 1984.

Colloquium-journal №12 (171), 2023

Część 1

(Warszawa, Polska)

ISSN 2520-6990

ISSN 2520-2480

Czasopismo jest zarejestrowany i wydany w Polsce. Czasopismo publikuje artykuły ze wszystkich dziedzin naukowych. Magazyn jest wydawany w języku angielskim, polskim i rosyjskim.

Częstotliwość: co tydzień

Wszystkie artykuły są recenzowane.

Bezpłatny dostęp do elektronicznej wersji magazynu.

Przesyłając artykuł do redakcji, autor potwierdza jego wyjątkowość i jest w pełni odpowiedzialny za wszelkie konsekwencje naruszenia praw autorskich.

Opinia redakcyjna może nie pokrywać się z opinią autorów materiałów.

Przed ponownym wydrukowaniem wymagany jest link do czasopisma.

Materiały są publikowane w oryginalnym wydaniu.

Czasopismo jest publikowane i indeksowane na portalu eLIBRARY.RU,

Umowa z RSCI nr 118-03 / 2017 z dnia 14.03.2017.

Redaktor naczelny - **Paweł Nowak, Ewa Kowalczyk**

«Colloquium-journal»

Wydawca «Interdruk» Poland, Warszawa

Annopol 4, 03-236

Format 60 × 90/8. Nakład 500 egzemplarzy.

E-mail: info@colloquium-journal.org

<http://www.colloquium-journal.org/>